

الزامات و ارزیابی سیاست جنایی ایران در جرم پولشویی با نگاهی به کنوانسیون مقابله با فساد سازمان ملل

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۱/۱۷، تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۳/۲۰)

نوا شاهرودی

چکیده

پولشویی عبارت است از فرایند نقل و انتقال عواید حاصل از جرم و اعمال مجرمانه توسط گروه‌های سازمان یافته و مافیایی که در تعارض با مدیریت اقتصادی کشور است. با توجه به اینکه این پدیده باعث اختلال در سیستم اقتصادی کشورها می شود، کشورهای دنیا سعی در مبارزه با این پدیده از راه تدوین مقررات بین المللی دارند. با این رویکرد، کنوانسیونهای مهمی در سطح جامعه بین المللی برای مبارزه با پولشویی به تصویب رسیده، که از جمله آن ها می توان به کنوانسیون وین، پالرمو، و مریدا، و.... اشاره کرد. این کنوانسیونها با هدف هدایت کشورها به تدوین قوانین جامع در مبارزه با پولشویی که همسوبا مواد کنوانسیون باشد، به تصویب رسیده اند. در این تحقیق سعی شده تا با بررسی کنوانسیون های مختلف و همچنین بررسی قانون مبارزه با پولشویی ایران مصوب ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی که به تایید شورای نگهبان رسیده و هم اکنون در حال اجراست، خلأ های موجود در نظام حقوقی ایران در مبارزه با پولشویی شناخته گردد و نقاط قوت و ضعف آن شناسانده شود. یافته های تحقیق حکایت در این دارد که نظام حقوقی ایران لاقلاً در مورد بانکهای مجازی با کنوانسیونهای بین المللی و اصول راهنما هماهنگی لازم را ندارد. و بهتر است قانونگذار در این رابطه توجه بیشتری نشان دهد.

کلید واژه ها: قاچاق، پولشویی، کنوانسیون بین المللی، باتک مجازی، تدابیر پیش گیرانه

مقدمه

جرم دارای قدمتی به بلندای تاریخ جوامع بشری هست. اما گسترش روز افزون اندیشه‌ی سرمایه‌داری در عصر حاضر، جامعه بشری را به سوی تحصیل هر چه بیشتر امکانات مادی رهنمون ساخته است. به طوری که در این راه، هدف وسیله را توجیه می‌نماید و افراد برای به دست آوردن ثروت، به هر وسیله‌ای متوسل می‌شوند و این امر، گسترش اندیشه سرمایه‌داری، زوال بنیانهای اخلاقی تبدیل ضد ارزش به ارزش و طبیعی شدن پدیده مجرمانه را به دنبال داشته است.

امروزه ارتکاب اعمال مجرمانه به شکلهای گوناگون، یکی از راههای نیل به اهداف تعیین شده در اندیشه مادی گرایانه است. امروزه ارتکاب جرم بر خلاف گذشته که مجرمین از روی اضطراب دست به ارتکاب جرم می‌زنند به یک صنعت و تجارت تبدیل شده است به گونه‌ای که درآمدبرخی از سازمانهای جنایتکار که از ارتکاب جرایمی چون قاچاق مواد مخدر، اسلحه و... به دست می‌آید از درآمد بسیاری از کشورهای جهان بیشتر است (موسوی مقدم، ۱۳۸۶: ۱۱). علی‌رغم اینکه می‌توان مدعی شد پولشویی مانده‌ری یک از مفاصل اجتماعی دیگر، پدیده‌ی تازه نیست و قدمتی به بلندای تاریخ جرایم تولید کننده پول دارد با این حال افزایش شگفت‌آور مصرف مواد مخدر در اوایل دهه‌ی ۱۹۸۰ که درآمد سرشاری را برای قاچاق چیان مواد مخدر موجب گردید، به میزان قابل توجهی فعالیت پولشویی را افزایش داد که این امر سبب افزایش اهمیت پول شویی و ایجاد نگرانی بین‌المللی گردید. (موسوی مقدم، ۱۳۸۶: ۲۹)

به هر حال پدیده پولشویی را میتوان حلقه‌ای از جریانهای منفی جامعه دانست که تحت تأثیر عوامل - مختلف اما نابهنجار- فرایندهای مالی- پولی را به طور اخص و کل ساختار اقتصاد را به طور اعم مورد هجوم قرار دهد.

جریان تطهیر پول واقعاً یک پدیده جهانی است و نیاز به یک همت جهانی برای مقابله با آن وجود دارد. در گزارش ۱۹۹۳ سازمان ملل متحد ویژگی‌های اصلی تطهیر منافع حاصل از جرم که تا حد زیادی بیانگر فعالیتهای جنایی سازمان یافته و فرا ملی است، این گونه بیان

شده است (ماهیت جهانی - انعطاف پذیری و قابل انطباق عملیات آن، استفاده از آخرین وسایل فن آوری و کمک حرفه ایی و منابع عظیم قابل استفاده، بعلاوه ویژگی دیگری که نبایست نسبت به آن بی توجه بود همانا استمرار مداوم منافع حاصله و گسترش آن به حوزه های جدید فعالیت است. (شهریاری، ۱۳۸۶: ۱۰). از آنجایی که جرم پولشویی دارای آثار بسیار مهمی در اقتصاد کشورها داراست ازاین رودارای اهمیت است. خصوصاً پس از تصویب قانون مبارزه با پولشویی در ایران تحقیق جامعی در این خصوص صورت نگرفته، لذا این موضوع ضرورت انجام تحقیق را ایجاب میکند، به نظر می رسد اگر در مورد این جرم و عوامل بوجود آورنده آن بیشتر تحقیق صورت بگیرد، با توجه به اینکه ابعاد این جرم خیلی گسترده هست. اگر عوامل بوجود آورنده آن تبیین شود میتوان در خیلی از ابعاد از بوجود آمدن آن جلوگیری کرد. با توجه به تدوین نهایی قانون پولشویی سعی شده است در این تحقیق عناصر مختلف پولشویی مورد بحث واقع شود. آثار زیان بار اقتصادی واجتماعی و سیاسی پدیده پولشویی از جمله بی ثباتی بازارهای مالی، بی اعتمادی مردم، تغییرات و تقاضای پول، جرائم مالی، نوسانات نرخ ارز و بهره، کاهش درآمد و جلوگیری از رشد و توسعه نظام اقتصادی از یکسو و بودن آن به عنوان یکی از چالشهایی پیچیده از سوی دیگر از ضروریات بررسی این تحقیق می باشد.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱ مفهوم لغوی واصطلاحی پولشویی

«پولشویی» یا «تطهیر درآمد ناشی از جرم» یا «پاک نمایی اموال ناشی از جرم» اصطلاحاتی هستند که در جهت تبیین و بیان این فرایند بکار برده می شود تطهیر در زبان فارسی به معنای پاک کردن، غسل دادن، اب کشیدن است و پول نیز وسیله دادوستد است. (دهخدا، ۱۳۷۳: ۵۹۴۵)

استفاده از «پولشویی» به جای «تطهیر درآمد ناشی از جرم» مناسب تر است زیرا «تطهیر» به معنای «پاک کردن» و دارای بار مثبت ادبی است و پدیده مجرمانه مورد نظر باید با تعبیری بیان شود که این بار را نداشته باشد، لذا در انگلیسی به جای «Money cleaning» از

«Money Laundering» تعبیر شده است و در عربی «تبیض الاموال» به جای «تطهیر الاموال» و در آلمانی «Geldwaschen» به جای «Gelderningen» استفاده شده است. (شهریاری، ۱۳۸۶: ۳)

عنوان قانونی که در ممالک عرب زبان برای مبارزه با پولشویی تصویب گردیده است، موید رواج اصطلاحات مذکور در این کشورها می باشد. عنوان این قانون در کشور لبنان «قانون مکافحه تبیض الاموال» و در کشور مصر «قانون مکافحه غسل الاموال فی مصر» و در کشور لیبی «منشور مواجهه غسیل الاموال فی لیبیا» می باشد.

برای اینکه کدامیک از معادل های فارسی برای اصطلاح «money laundering» مناسب تر است، بین حقوق دانان وحدت نظر وجود ندارد. به اعتقاد برخی صاحب نظران، معادل پولشویی برای اصطلاح مذکور، خیلی مناسب و گویا نمی باشد؛ بلکه بهتر است به جای معادل «پاک نمایی» بکار برده شود. چرا که منظور از آن، پاک جلوه دادن در امدی است که از راه ناپاک بدست آمده است. برخی دیگر از صاحب نظران معتقدند که با توجه به مجرمانه و پلید بودن عملیات مورد نظر و متقابلاً بار مثبت ادبی «تطهیر» استعمال این لفظ در پدیده فوق چندان مناسب نمی باشد. زیرا تطهیر به معنای «پاک کردن» و دارای بار مثبت ادبی است حال آنکه پدیده مجرمانه باید به گونه ایی تعبیر شود که این بار را نداشته باشد. به همین دلیل در انگلیسی به جای اصطلاح «money cleaning» از عبارت «money laundering» استفاده شده و در عربی هم از به کار بردن اصطلاح «تطهیر الاموال» پرهیز شده است. (همتی، ۱۳۹۱: ۲۱-۲۲)

۲- مفهوم حقوقی و فقهی پولشویی

تعریفی که سازمان اینتر پول ارائه داده است، پولشویی به معنای «هر فعل یا شروع به فعلی است که به منظور اختفاء یا تغییر شکل دادن ماهیت غیر قانونی عواید ناشی از جرم انجام می شود به نحوی که به نظر برسد از منابع مشروع سرچشمه گرفته است. گروه ضربت اقدام مالی علیه پولشویی موسوم به فتنف پولشویی را به صورت «هر گونه مداخله در عواید جزایی به منظور اختفاء منبع غیر قانونی ان در نتیجه مشروع جلوه دادن عواید الوده به جرم»

تعریف نموده است. و بالاخره صندوق بین المللی پول، پولشویی را بدین نحو تعریف می کند: «فرایندی است که به موجب آن دارایی های تحصیلی یا ناشی شده از جرم به منظور کتمان ارتباط آن ها با جرم اصلی مخفی یا تبدیل می شود.» تعاریف ارائه شده از طرف نهاد های بین المللی فوق الاشعار به لحاظ اینکه فقط برخی از اشکال و مظاهر پولشویی را در بر می گیرد و قابلیت همه مصادیق و یا حداقل مصادیق شایع و متداول پولشویی را ندارد و به همین دلیل نمی تواند یک تعریف جامع الاطراف باشد. فلذا از بعد بین المللی به نظر می رسد تعریف کنوانسیون وین از پولشویی و بیان مصداقهای آن می تواند الگوی مناسبی در این زمینه باشد. در عمل نیز بسیاری از اسناد بین المللی موخر و قوانینی که تصویب شده و تعداد کثیری از کشورها مفهوم پولشویی را از کنوانسیون وین اقتباس کرده اند. (عباسی، ۱۳۹۳: ۳۵).

تا پیش از تصویب لایحه مبارزه با پولشویی از سوی مجلس شورای اسلامی و کمیسیون مشترک رسیدگی کننده به این لایحه در تاریخ ۱۳۸۴/۷/۲۵ که آخرین بازنگری و رفع اشکالات در این تاریخ بوده است، قانون خاصی در رابطه با پولشویی در ایران وجود نداشته است گرچه قانون نامیدن لایحه نیز، نوعی مسامحه در تعبیر است. لکن اصل ۴۹ ق.ا. به عنوان قانون مادر، اشاره ای به این مسئله دارد. به موجب این اصل: دولت موظف است ثروتهای ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه کاری و معاملات دولتی، فروش زمینهای موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و فحشا و سایر موارد غیر مشروع را به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او، به بیت المال بدهد. لکن پس از تصویب لایحه پولشویی و پیوستن ایران به کنوانسیونهای بین المللی تعریف مستقلی از این جرم وارد قوانین ما گردید. (گرایلی، ۱۳۸۹: ۳۷).

یکی از قواعدی که جرم انگاشتن عملیات پولشویی را دچار مشکل می سازد قاعده ای است که در لسان فقهی ما تحت عنوان «قاعده سوق» از آن یاد می شود. مفهوم این قاعده به طور خلاصه این است که اجناس و کالاهایی که در بازار مسلمانان وجود دارد و نقل و

انتقالاتی که در آن جا صورت می گیرد اصل بر صحت این اعمال و حلّیت و طهارت آن اجناس است. بنابراین اگر کسی وارد بازار مسلمانان گردد می تواند بدون جست و جو و تحقیق از مبنای مالکیت و طهارت آن اموال، آن ها را مورد خرید و فروش و استفاده قرار دهد؛ (محمد حسن موسوی بجنوردی، ۱۳۷۷، جلد ۴، ص ۱۵۵).

«لو لم یجز هذا لم یقم للمسلمین سوق». (محمد بن حسن حر عاملی، بی تا، جلد ۱۸، ص ۲۱۵) مطابق این قاعده اگر در بازارهای مالی مسلمانان، اعم از بازارهای معاملات نقدی، بازار بورس، بانک ها و مؤسسات مالی و غیره معاملات و نقل و انتقال هایی انجام بگیرد اصل بر این است که مجموع این فعل و انفعالات صحیح و معتبر است و تحقیق و جست و جو از منشأ و منبع مالکیت آن اموال لازم نیست و ممنوع نمودن برخی از این مبادلات به احتمال این که این اموال از جرایم مقدمی ناشی شده است باعث بی اعتمادی و بی ثباتی بازار مسلمین می گردد.

قاعده صحت در لسان فقهی ما به نام های قاعده صحت، اصل صحت و اصاله الصحه به کار رفته است؛ در تعریف این قاعده گفته اند: صحت در برابر فساد و بطلان است و نزد فقها صحت بدین معنا عبارت است از داشتن اثر مورد نظر مثل این که بیع موجب نقل و انتقال ثمن و مبیع شود و نکاح موجب به وجود آمدن رابطه زناشویی^۱؛ قاعده با جرم انگاری پول شویی روشن تر می گردد؛ زیرا طبق این قاعده، مبادلات، نقل و انتقالات و فعالیت های مالی و تجاری اشخاص را باید بر صحت و مشروعیت حمل نموده و نباید جز در مواردی که دلایل کافی وقائع کننده ای وجود داشته باشد، در مورد منبع، مالکیت و دیگر اوصاف اموال مورد معامله تفحص و تجسس نمود. بنابراین در صورت ظن نسبت به فساد و عدم مشروعیت معاملات و نقل و انتقالات، اشخاص مظنون از حمایت این اصل برخوردار می باشند.

۳-۱ پیشینه تاریخی

بنا به حکم ناپلئون بناپارت به سوئسی ها جنگ متوقف گردید و برای حفظ ارامش، موقعیت و گذران اقتصادی، با تشکیل کنفدراسیونی تصمیم بران شد که سیستم بانکداری به صورت آزادانه فعالیت کند تا به صورت خود کار رشد نماید؛ لذا بانکهای سوئیس به عنوان یک مقر محرمانه برای انباشت ثروت خاندانهای اشرافی اروپایی ان زمان شکل گرفت. در دوران جنگ جهانی دوم دولت آلمان که تا ان زمان یک دولت متجاوز محسوب می شد بنا به توصیه ژنرال هایش برای حفظ و نگهداری اموال به غارت برده شده از کشورهای مورد تهاجم در بانکهای سوئیس از حمله به این کشور خودداری نمود.

بعد از جنگ جهانی دوم خصوصا در دهه ۱۹۵۰-۱۹۶۰ پدیده جدیدی در اروپا شکل گرفت که به روند تکمیلی شیوه تطهیر پول خصوصا در زمینه فرار مالیاتی انجامید. در ان زمان سازمان (سیا) که در جنگ سرد با شرق به سر می برد به منظور اینکه بتواند از شبکه گسترده بانکی سوئیس استفاده نماید یک نوع تساهل و تسامح را نسبت به بانکهای سوئیس انجام داد - بدین ترتیب که تمام عملیات مالی کودتاهایی که در سراسر کشورهای جهان صورت گرفت - از طریق شبکه گسترده بانکهای سوئسی انجام می گرفت و همین مسله باعث شد مبحث جدیدی به نام (تطهیر پول) مطرح گردد. (گرایی، ۱۳۸۹: ۲۰)

با وجود این سابقه پولشویی به عنوان عملی که در نهایت در تضاد با اصول سازمان ملل متحد بود، این سازمان را بران داشت که با بررسی آثار مخرب و زیانبار ان بر اقتصاد کشورها و جنبه های دیگر فساد در صدد تصویب کنوانسیون مشتمل بر جنبه های مختلف مبارزه با فساد باشد - و سرانجام کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد در تاریخ ۳۱ اکتبر سال ۲۰۰۳ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید. این کنوانسیون که معروف به کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳ می باشد- در مقدمه ان از مواردی همانند ارتباط بین فساد و سایر اشکال جرایم به ویژه جرایم سازمان یافته و جرایم اقتصادی از جمله پولشویی و... ابراز نگرانی شده است. در ماده یک - اهداف کنوانسیون را چنین بیان کرده است که

به طور خلاصه، کیفیت بخشیدن و ایجاد همکاریهای بین المللی مؤثرتر برای مبارزه با فساد است.

این کنوانسیون مشتمل بر ۶۸ ماده است با بیان راهکارهای مبارزه با فساد خصوصا در دستگاههای دولتی - ماده ۱۴ خود را به اقدامات جهت پیش گیری از پولشویی اختصاص داده است.

جرم پولشویی یکی از مظاهر و آثار پیشرفتهای اقتصادی در جهان امروز است بنابراین پدیده ای نوین می باشد و اکثر قوانینی که در حقوق داخلی کشورها به تصویب رسیده و مقرراتی که در صحنه جهانی مقرر گردیده است مربوط به دوران اخیر می باشد. (زراعت، ۱۳۹۱: ۱۴۵). جرائمی مانند پولشویی، قاچاق کالا و ارز، احتکار، گرانفروشی، ربا خواری و سایر جرائم که جرم اقتصادی محسوب می شوند. (عباسی، ۱۳۹۳: ۳۸). لایحه قانونی مبارزه با پولشویی که مدت زیادی میان مجلس و شورای نگهبان و مجمع تشخیص مصلحت نظام در حال رفت و آمد بود پس از مدتی پس از تصویب مجلس و تایید شورای نگهبان، در تاریخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۸ در روزنامه رسمی چاپ و از تاریخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۴ لازم الاجرا گردید. (شاملو، ۱۳۹۰: ۷۲).

۱-۲ ماهیت جرم پولشویی

به طور کل عموم مردم در این زمینه ها تخصص ندارند. چون پولشویی فقط افراد وابسته به مافیا انجام می دهند، پولشویی، به معنی تغییر ماهیت دادن مال یا تبدیل مالیه مال دیگر است. در فرایند مذکور مال حاصل از ارتکاب جرم منشاء با اموال مشروعه و غیر مشروعه دیگری آمیخته میشود. (جزایری، ۱۳۸۲: ۱۱۶)

۲-۲ گونه های پولشویی

به طور کل پولشویی و تطهیر اموال حاصا از جرم به چند صورت انجام میگردد. تقسیم پولشویی به انواع مختلف آن د، به جهت رسیدگی قضایی و و حقوقی اهمیت فراوان دارد.

۲-۲-۱ پولشویی درونی

زمانی که منشأ جرم در داخل یک کشور باشد و جرم در انجا صورت بگیرد و عوایدی که از آن جرم بدست می آید در همان کشور استفاده شود وارد سیستم اقتصاد همان کشور شود اصطلاحاً جرم درونی گویند. (رهبر و میرزاوند، ۱۳۸۷: ۹)

۲-۲-۲ پولشویی بیرونی

این در زمانی اتفاق می افتد که پولشویی خارج از کشور اتفاق می افتد و عواید حاصل از آن جرائم نیز در خارج از کشور صورت پذیرد. یعنی هم جرم منشأ و هم پولشویی در خارج از کشور صورت گرفته است. پس شامل پولهای کثیف در سایر کشورهاست. (غلامی و پوربخش، ۱۳۹۰: ۹۷)

۲-۲-۳ پولشویی صادراتی

چنانچه جرم منشأ و مقدم در داخل کشور ارتکاب یابد و عواید حاصل از آن در خارج از کشور مورد پولشویی قرار گیرد، پولشویی صادراتی می نامند. زیرا مال نامشروع حاصل از جرم از جرم از داخل کشور به خارج از کشور صادر شده و پولشویی می شود.

۲-۲-۴ پولشویی وارداتی

چنانچه جرم منشأ و مقدم در خارج از کشور واقع شده باشد و پولشویی عواید حاصل از آن در داخل کشور صورت پذیرد آن را پولشویی وارداتی می نامند؛ زیرا پول کثیف ناشی از جرم از خارج وارد کشور شده و در داخل کشور عمل پولشویی صورت گرفته است. (ساکي، ۱۳۸۷: ۱۹ و ۲۰).

۳- ارکان پولشویی

۳-۱ عنصر قانونی جرم پولشویی

جرم پولشویی از جهتی قدیمی و با سابقه است و از جهتی، جرم جدیدی محسوب می شود همان گونه که بقیه جرایم سازمان یافته نیز جرم جدیدی به حساب می آیند. جرم پولشویی از این جهت نیز مورد اختلاف نظر است که آیا جرمی طبیعی می باشد یا قراردادی؟ تفاوت جرائم قراردادی با جرائم طبیعی، آن است که جرائم طبیعی، ذاتاً و فی نفسه قبیح شمرده میشوند و قانونگذار، آنها را ازان جهت که قبیح هستند، جرم انگاری کرده است (قبیح ذاتی)

اما جرائم قراردادی، ذاتاً زشت و ناپسند نیستند بلکه ازان جهت که قانونگذار، انها را ناپسند دانسته است قبیح میباشند. اما نقطه مشترک این دودسته از جرائم این است که باید در قانون جرم انگاری شده باشند تا بتوان انها را مورد تعقیب قرار داد. مانند پولشویی که باید بینیم در کدام قانون مورد جرم انگاری قرار گرفته است. برخی از قانونگذاران ان را به قانون خاصی اختصاص می دهند، برخی دیگر، قانون خاصی ندارند بلکه احکام ان به صورت پراکنده در قوانین مختلف بیان شده است. (زراعت، ۱۳۹۱: ۱۶۲)

برخی از قوانین و مقررات متفرقه در کشور ما وجود دارد که در زمینه پیشگیری از این جرم قابل توجه می باشند.

- ۱- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (اصل ۴۹)
- ۲- قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی مصوب ۱۳۶۳/۵/۱۷
- ۳- قانون مبارزه با مواد مخدر سال ۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام
- ۴- قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز
- ۵- قوانین و مقررات متفرقه دیگری از جمله قانون مجازات اخلال گران (ساکی، ۱۳۸۹: ۱۲۴ و ۱۲۵).

در زمینه پیش بینی الزامات قانونی ناظر به پولشویی غالباً سازمانهای بین المللی پیشگام بوده و متعاقب اقدامات سازمان های مذکور، کشورها قوانین داخلی خود را در این زمینه تصویب کردند. در اسناد بین المللی موجود ضمن تبیین مفهوم و قلمرو پولشویی از دولتهای عضو خواسته شده تا طبق اصول اساسی حقوق داخلی خود، اقدامات لازم جهت جرم انگاری پولشویی در قوانین داخلی را به عمل آورند. همچنین اسناد مذکور به صورت تفصیلی به تعریف یا مصادیق ارتکاب این جرم پرداخته اند. برای مثال: بند ۱ ماده ۳ کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان (وین) موارد ذیل را به عنوان شیوه های ارتکاب پولشویی که باید مورد توجه قانونگذاران داخلی قرار گیرد معرفی کرده است.

الف - تبدیل یا انتقال اموال با علم به اینکه ان اموال در نتیجه ارتکاب یک یا چند جرم از موارد مذکور در بند الف همین ماده (جرائم مربوط به ترویج - قاچاق و مواد مخدر) یا هر نوع همکاری در این زمینه به منظور مخفی کردن منشأ مجرمانه عمل یا کمک به مرتکب به منظور فرار از عواقب قانونی ان با توجه به تمرکز کنوانسیون وین بر جرائم مواد مخدر و روانگردان به عنوان جرائم منشأ پولشویی به تدریج اسناد دیگری نیز به تصویب که برخی از آنها به موضوع پولشویی اختصاص داده شده، وهریک به نوعی دیگری را تکمیل کرده است. (نصیری، ۱۳۹۴: ۴۳).

ماده ۶ کنوانسیون ملل متحد علیه جرائم سازمان یافته فراملی (پالرمو) از جمله مقررات دیگر بین المللی است که جرم انگاری پولشویی را پیش بینی کرده که در عنوان و نیز متن این ماده به ذکر واژه «جرم» به صورت مطلق اکتفاء شده، وقیدی به ان اضافه نشده است. با این وجود وبا توجه به عنوان کنوانسیون به نظر می رسد این موارد نیز مقید به قید کلی موجود در عنوان سند باشد. فصل ۳ کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد مالی (مریدا) نیز موضوع جرم انگاری پولشویی پرداخته، ماده ۲۳ این سند عواید ناشی از جرائم مرتبط با فساد مالی مورد توجه قرار داده است.

در سطح داخلی نیز (قانون مبارزه با پولشویی) با الهام از اسناد بین المللی مذکور مشتمل بر ۱۲ ماده و ۷ تبصره در سال ۱۳۸۶ لازم الاجرا شده واین نامه ان نیز در سال ۱۳۸۸ در هیئت دولت تصویب شد. رکن قانونی جرم پولشویی در نظام حقوقی ما همین قانون می باشد، در این قانون پولشویی تعریف نشده و صرفاً در ماده ۲ برخی مصادیق ان مورد اشاره قرار گرفته است، ضمانت اجرای این جرم نیز به صورت جداگانه در ماده ۹ قانون تعیین شده است؛ با در نظر گرفتن مقررات داخلی و بین المللی مرتبط، پولشویی، مجموعه اقداماتی است که مرتکب به منظور تحصیل یا تملک، مبادله، یا انتقال یا مخفی کردن عواید مستقیم یا غیرمستقیم جرم، با علم به وضعیت ان اموال انجام می دهد. (نصیری، ۱۳۹۴: ۴۵)

۲-۳ عنصر مادی جرم پولشویی

عنصر مادی جرم از اجزاء مختلفی تشکیل می شود، که عبارت است از شرایط مقدماتی که برای وقوع جرم لازم است، مقنن آنچه در بندهای سه گانه ماده ۲ (قانون مبارزه با پولشویی) آورده است و مشتمل بر ۹ مصداق میباشد، همگی مصداق پولشویی نیست؛ بلکه از میان آنها مواردی که چنین وانمود میشود اموال مزبور با اعمال مجرمانه ارتباطی ندارد، مصادیق پولشویی است، عبارتند از تبدیل، مبادله، انتقال عواید حاصل از فعالیتهای غیر قانونی و نیز اختفاء و کتمان ماهیت واقعی، منشاء، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه جایی و مالکیت عواید مزبور، سایر مصادیق این ماده، یعنی تحصیل، تملک، نگهداری و استفاده از عواید حاصل از فعالیتهای غیر قانونی، اعمالی است که در صورت لزوم جرم انگاری، شایسته بود تحت عنوانی غیر از پولشویی جرم انگاری میشد، ولی متأسفانه در حال حاضر همه این موارد مصادیق پولشویی محسوب می گردد. (کرمانشاهی، دهقان، ۱۳۹۵: ۲۸)

۱-۲-۳ تحصیل عواید حاصل از فعالیتهای مجرمانه

عنصر مادی یک جرم، ساختمان و مظهر خارجی آن است که قابل احساس به وسیله حواس خارجی باشد و در قانون برای تحقق جرم تعیین شده است. عنصر مادی جرم پولشویی نیز همچون سایر جرائم به وسیله رفتار فیزیکی، نتیجه. و رابطه سببیت میان رفتار و نتیجه، تحقق می یابد. آنچه که در مورد عنصر مادی جرم پولشویی اهمیت دارد، رفتار فیزیکی و نتیجه مجرمانه است زیرا رفتارهای فیزیکی به خاطر تنوع و کثرتی که دارند به دشواری قابل احصاء می باشند و نتیجه مجرمانه نیز به همین صورت است به ویژه که پیشرفت صنعت رایانه و گسترش معاملات اینترنتی، راه های پیچیده و فراوانی را میسر میسازد و مجرمان همواره یک قدم جلوتر از قانون هستند.

در ماده ۲ قانون (مبارزه با پولشویی) و در سه بند جداگانه مصادیق مختلف عنصر مادی جرم پولشویی احصاء شده:

الف - تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیتهای غیر قانونی با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب-تبدیل، مبادله، یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج-اخفاء یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشأ منبع، محل، نقل و انتقال، جابه جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد. (منصور، ۱۳۹۵: ۲)

چنانچه مالی که به به طور مستقیم یا غیر مستقیم از فعالیتهای غیر قانونی و مجرمانه به دست آمده است به نحوی توسط شخص تحصیل شود اعم از اینکه مباشر جرم اصلی از قبل با وی تبانی کرده باشد یا بعداً ان مال را به وی دهد و یا اینکه تحصیل کننده خودش از طرق غیر قانونی آنرا به دست بیاورد مثل اینکه ان مال را بر باید مشمول این جرم قرار می گیرد. هدف مقنن از بیان عبارت «تحصیل» کلیه عناوینی است که به غیر از تملک را در بر می گیرد. «تحصیل» به عنوان یکی از مصادیق پولشویی در کنوانسیون سازمان ملل مبارزه با فساد (مریدا ۲۰۰۳) نیامده است. این واژه، در لغت به معنای به دست آوردن است. به نظر می رسد به نظر می رسد در اینجا مقنن از این واژه همان معنای لغوی آن است. (ساک، ۱۳۸۹: ۱۲۷) در واژه تحصیل و نیز سایر مصادر باب تفعیل، انجام یک فعل نهفته است و تصور آنکه تحصیل بتواند از طریق ترک فعل محقق شود، متنفی است؛ لذا می توان گفت تحصیل، یک فعل مادی مثبت است و چنانچه یک شخص بدون انجام فعلی، مالی را دارا شود آن را «حصول» گویند نه «تحصیل».

تحصیل عواید در این بند ۱ ماده ۲ مقید به امری نشده است؛ لذا تفاوتی ندارد که مال با تبانی، تحصیل شده باشد یا بدون آن و نیز طریق تحصیل عملی ظاهراً مشروع باشد؛ نظیر عاریه گرفتن و یا نامشروع باشد، نظیر سرقت برداشتن مال متعلق به غیر. (کرمانشاهی و دهقان، ۱۳۹۵: ۲۹)

۲-۲-۳ تملک عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه

«تملک» مصدر باب «تفعل» از ریشه «ملک» است. به عنوان مثال مراد از «تعلّم» فراگیری دانش یا افزودن به مراتب کمالی نفس است. تملک نیز عبارت است از به ملکیت درآوردن. در تعریف حقوقی این واژه آورده اند: «تملک، مالک شدن مالی است که به یکی از اسباب قانونی تملک که عبارتند از عقود و ایقاعات. (گرایلی، ۱۳۹۱: ۶۰)

در اینجا قانونگذار منع هر گونه فعالیت و نقل و انتقال مال نامشروع را که تملک اور باشد، مد نظر قرار داده است؛ خرید و فروش و امثال آن ولذا کسی که با علم و اطلاع از نامشروع بودن مال آن را می خرد و به سیله یکی از عقود تملیکی به ماکیت خود در می آورد، مشمول جرم پولشویی میباشد هر چند عوض آن را داده باشد. (ساکي، ۱۳۹۴: ۷۴)

تملک در مفهومی که در حقوق مدنی بهکار می رود، نیازمند قصد انشاست و به تعبیر دقیق تر تملک با یک عمل حقوقی محقق می گردد؛ در حالی که در بحث از تملک به عنوان رفتار فیزیکی پولشویی، وجود یا عدم وجود قصد انشاء دخالتی ندارد. عواید حاصل از جرم گاهی به ملکیت مجرم در می آید؛ مانند حالتی که یک شخص برنج قاچاق را می فروشد، فروش کالای قاچاق جرم است؛ لیکن پولی که از فروش آن به دست می آید، متعلق به فروشنده است، اگر فروشنده مبلغ به دست آمده را به دیگران انتقال دهد، تملک آن توسط شخص اخیر صحیح است، لیکن مصداق پولشویی است. در مقابل گاهی عواید حاصل از جرم به ملکیت مجرم در نمی آید؛ به عنوان مثال عواید حاصل از فروش مواد مخدر به ملکیت فروشنده در نمی آید؛ لذا حتی اگر به صورت ظاهری آن را به دیگری منتقل کند از طرف شخص اخیر، تملکی محقق نمی گردد. (سیاه بیدی و دهقان، ۱۳۹۵: ۳۰)

لازم نیست تملک در نتیجه عقد تملیکی باشد، بلکه هر گاه با یک مال رفتار مالکانه نماید، مصداق تملک است، خواه آن را در نتیجه یک عقد به دست آورده باشد یا آنکه انرا سرقت نماید. با این توضیح تفاوت تحصیل و تملک به طریقی غیر از آنچه سائرین گفته اند

میسر خواهد شد و این است که تملک ملازمه ایی با تحصیل مال ندارد، بلکه بدون تحصیل هم نیزمی توان مال را تملک کرد و ملاک آن برخورد مالکانه با یک مال است، در حالیکه «تحصیل» عبارت است به دست آوردن یک مال خواه در نتیجه سبب مشروع باشد یا نامشروع و نیز تفاوتی ندارد که با مال مزبور برخورد مالکانه بنماید یا خیر.

تعریفی که از تملک و تحصیل ارائه گردید از کنوانسیون مریدا که مبنای قانون فعلی ماست نیز قابل استنباط است در این کنوانسیون لفظ (possession) آمده است که معانی گوناگونی نظیر تصرف، مالکیت، حيازت، و نظایر آن را دارد، جالب آنکه در نسخه عربی این کنوانسیون از لفظ تملک استفاده نشده است؛ بلکه از واژه «حيازت» استفاده نموده است. حيازت در لغت معانی گوناگونی دارد. که عبارت است از تملک، تصرف، تصاحب، کسب کردن، تحصیل کردن و دست یافتن است. (کرمانشاهی و دهقان، ۱۳۹۵: ۳۱)

۳-۲-۳ نگهداری از عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه

یکی دیگر از اعمالی که متعلق ان عواید حاصل از جرم می باشد نگهداری است. نگهداری نیز از مقوله افعال مادی مثبت است که ارتکاب آن با ترک فعل فعلی متصور نیست. در اینجا نگهدارنده مال نامشروع قصد تملک آن را ندارد و به طریق دیگری آن را تحصیل نکرده است بلکه به نوعی با مرتکب اصلی مساعدت و همکاری کرده است تا بدین وسیله آن را از دید مأمورین قانونی مخفی نگه دارد. نگهداری مال نامشروع ارتباطی با اختفاء آن ندارد چون در هر صورت نگهداری چون جرم مستمری است هر جا و به هر طریقی که انجام شود، صدق عنوان نگهداری بر آن تعلق میگیرد، البته باید از لحاظ عرفی هم عنوان نگهداری صدق کند. لذا کسی که چند لحظه مال نامشروع را نزد خود نگه داشته و بلافاصله توسط مأمورین کشف گردیده باشد عرفاً این اقدام را نگهداری نمی دانند. (ساریخانی و فتحی، ۱۳۹۴: ۲۴۲)

نگهداری عواید حاصل از فعالیت‌های غیر قانونی در کنوانسیون مریدا که الگوی «قانون مبارزه با پولشویی» بوده است تحت عنوان پولشویی طبقه بندی نشده و به نظر می رسد با ماده ۲۴ کنوانسیون مزبور سنخیت بیشتری دارد، این ماده که «قانون الحاق دولت جمهوری

اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد» با واژه «اختفاء» معادل سازی شده است، مقرر می دارد: «هر کشور عضو، بدون خدشه وارد آمدن به مفاد ماده ۲۳ این کنوانسیون، اتخاذ قوانین و سایر اقدامات مقتضی را مد نظر قرار خواهد داد تا بعد از ارتکاب هریک از جرائم احراز شده بر اساس این کنوانسیون و بدون اینکه شخص در چنین جرائمی شرکت داشته باشد، مخفی نمودن یا ادامه نگهداری اموالی که شخص دخیل می داند که چنین اموالی ناشی از جرائم احراز شده بر اساس این کنوانسیون می باشد، در صورتی که این امر عمدا صورت گرفته باشد، جرم کیفری تلقی شود.» (کرمانشاهی و دهقان، ۱۳۹۵: ۳۲)

کنوانسیون مریدا، نگهداری اموال حاصل از جرم پولشویی را جرم ندانسته است، اگر چه از دولتها خواسته است ارتکاب عامدانه آن را جرم انگاری نمایند، با این حال مقنن ایرانی «نگهداری» اموال حاصل از فعالیت‌های غیر قانونی را پولشویی دانسته است. در غالب موارد نگهداری، فعلی مسبوق به تحصیل است؛ لیکن این بدان معنا نیست که نگهداری همواره مستلزم تحصیل باشد. (نصیری، ۱۳۹۴: ۴۸)

۴-۲-۳ استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه

در متن اولیه در ارتباط با این موضوع یعنی «استفاده» بحثی نشده است؛ چون اصولاً پولشویی به منظور جلوه دادن صورت مشروع وقانونی عایدات نامشروع حاصل از جرائم، تبیین و جرم انگاری شده و اینکه استفاده از این اموال تا چه اندازه ای می تواند در این جهت مورد ارزیابی شود جای تامل است. در قانون نمونه پولشویی مساعده و همکاری بین المللی در ارتباط با عواید حاصل از جرم ۱۹۹۹ که به وسیله دفتر سازمان ملل در امور مبارزه با مواد مخدر و پیشگیری از جرم تدوین شده است، استفاده از مال به وسیله هر شخص که می داند که چنین مالی حاصل از عواید ناشی از جرم است و به عنوان یکی از مصادیق عنصر مادی جرم پولشویی احصاء شده است. که به نظر می رسد تنظیم کنندگان لایحه پولشویی از این قانون نمونه الهام گرفته باشند، چون در کنوانسیونها بینالمللی راجع به پولشویی بحثی از استفاده از اموال وعایدات جرم نشده است. (ساکي، ۱۳۹۴: ۷۵)

«استفاده» ترجمه واژه «use» است که در نسخه عربی کنوانسیون مریدا ازان به «استخدام» تعبیر شده (وبهتر بود مقنن ایرانی به جای «استفاده» واژه «به کار گیر» را استعمال می نمود. استفاده یا به کارگیری از جمله افعال مثبت است و از طریق ترک فعل محقق نمی شود. در غالب موارد (استفاده) با (تحصیل) همراه است، یعنی به کارگیری مال، مستلزم آن است که انرا تحصیل نماید؛ لیکن میتوان مصادیقی ارائه نمود که این دوملازمه ایی با هم نداشته باشند، به عنوان مثال اتومبیل به دست آمده از جرم که قرار است به شخصی داده شود، چنانچه شخص اخیران را تحویل گرفته و به کاری اختصاص دهد در دو عمل تحصیل و استفاده را مرتکب شده است؛ لیکن چنانچه بدون تحویل گرفتن آن بگوید که به امری اختصاص داده شود مصداق استفاده ایی خواهد بود که مسبوق به تحصیل نیست. (بیدی کرمانشاهی و دهقان، ۱۳۹۵: ۳۲)

۵-۲-۳ تبدیل عواید به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آنها

همانطور که قبلاً اشاره شد لایه گذاری از جمله مراحل پول شویی است. قانونگذار تبدیل عواید حاصل از جرم به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن را به عنوان یکی از مصادیق لایه گذاری مطرح کرده است. کسی که مال نامشروعی را به مال مشروعی تبدیل کند گویی وجه حاصل از فروش مواد مخدر را به سهام یا اوراق بهادار تبدیل می کند. «تبدیل» معادل «conversion» در کنوانسیون مریدا است که در نسخه عربی کنوانسیون آن را «ابدال» نامیده اند. مراد از این عمل، که عملیاتی روی مال انجام شود که مال مزبور تغییر ماهیت داده و مبدل به مال دیگری شود. (جزایری، ۱۳۸۲: ۱۲۳)

۶-۲-۳ مبادله عواید به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آنها

«مبادله» مصدر باب مفاعله است. این باب اصولاً بر اعمالی دلالت می کند که دوشخص در آن دخالت دارند؛ اگرچه فعال بودن هر دوشخص تحقق باب مفاعله نیست و فعال بودن یک طرف و منفعل بودن طرف دیگر نیز کفایت می کند.

مبادله عواید حاصل از جرم یعنی دست به دست کردن آن و گردش در سیستم اقتصادی و تجاری برای گم شدن وضعیت اولیه آن و پنهان کردن منشأ آن به منزله عنصر مادی

پولشویی تلقی می شود. شاید تبدیل و مبادله معانی یکسانی داشته باشند و هر دوناظر بر تغییر مال نامشروع از جنسی به جنس دیگر است، ولی از لحاظ ماهوی با یکدیگر تفاوت دارند زیرا تبدیل، ملازمه با تغییر دارد، ولی مبادله، همواره توأم با تغییر نیست (ساکي، ۱۳۸۹: ۱۲۸)

کنوانسیون سازمان ملل متحد (مریدا) مبادله را به عنوان مصادیق پولشویی مورد اشاره قرار نداده است. باید انصاف داد که با وجود عناوین تحصیل و تملک و انتقال دیگر نیازی به آوردن واژه مبادله نبوده. زیرا عنوان «تحصیل» عبارت است از بدست آوردن یک مال، خواه در مقابل آن مالی داده شود یا خیر، «تملک» نیز عبارت است از رفتار مالکانه با یک مال، خواه تصرفی صورت گرفته باشد؛ «انتقال» نیز، واگذار کردن مال به دیگری است؛ لذا مبادله که عبارت است تعویض یک مال با مال دیگر، در قسمت دادن مال، تحت عنوان انتقال مندرج است و در حالت گرفتن مال، حسب مورد تحت عنوان تحصیل یا تملک.

۳-۳ عنصر روانی جرم پولشویی

بدون وجود و احراز عنصر معنوی، هیچ جرمی قابل انتساب به فرد نیست. صرف پیش بینی رفتار مجرمانه توسط قانونگذار و ارتکاب آن توسط یک شخص موجب تحقق جرم نمی شود و علاوه بر آن لازم است میان عمل یک شخص و مرتکب رابطه روانی موجود باشد. بر همین اساس اسناد مختلف راجع به پولشویی از جمله کنوانسیون پالرمو وجود قصد مجرمانه در مرتکب را لازم می داند و با اصطلاحاتی مانند «عامدا»، «عالما» پولشویی را یک جرم عمدی می داند. (گرایلی، ۱۳۸۹: ۶۵)

۳-۳-۱ سوء نیت عام

اولین جزء عنصر روانی سوء نیت عام است که وجود آن در همه جرائم اعم از عمدی و غیر عمدی لازم است. سوء نیت عام یعنی اراده ارتکاب فعل؛ یعنی شخص در ارتکاب عمل مجرمانه اراده داشته باشد بنابراین در جرم پولشویی نیز مرتکب باید عمد در عمل داشته باشد و هر گونه تبدیل، تغییر و انتقال و اخفاء مال نامشروع را باید با اراده انجام داده باشد. پس باید کلیه اعمال و رفتاری که رکن مادی جرم در ظرف آن ها به وقوع می

پیوندد، همراه با اراده مرتکب صورت بگیرد تا عنوان پولشویی بران صادق باشد. (سیدی، ۱۳۹۳: ۸۰)

۲-۳-۳ سوء نیت خاص

انجام مصادیق عنصر مادی جرم پولشویی به صورت ارادی و آگاهانه برای تحقق این جرم کافی نیست و علاوه بر آن مرتکب جرم بایستی علم و اطلاع داشته باشد که این اعمال را در مورد اموال و عایدات حاصل از جرم انجام می دهد. مقنن در مورد تبدیل، مبادله یا انتقال عواید مزبور علاوه بر علم و اطلاع مرتکب از اینکه این عایدات ناشی از جرم بوده اند، قصد مرتکب به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن را نیز لازم دانسته است که در اینجا عمد خاص یا قصد خاص از جنس انگیزه است؛ یعنی هدف مرتکب از انجام اقدامات فوق بایستی این باشد که منشأ اموال نامشروع پنهان گردد و با فقدان این قصد خاص و عدم احرازان موضوع جرم پولشویی منتفی میشود؛ اما اینکه در عمل هم اقدامات مرتکب بایستی منجر به به این پنهان شدن بشود یا خیر به نظر می رسد که قانونگذار نظر به چنین قیدی نداشته است و این موضوع را از عبارت «به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی.....» به خوبی مستفاد میشود. (ساک، ۱۳۸۹: ۱۳۰)

سومین جزء عنصر معنوی در جرایم عمدی وجود سوء نیت خاص است. یعنی خواست تحقق نتیجه مجرمانه. مرتکب علاوه بر ارتکاب ارادی عمل مجرمانه، باید وقوع نتیجه را هم بخواهد. در جرم پولشویی نیز لازم است مرتکب نتیجه مجرمانه را که عبارت است از قانونی جلوه دادن مال نامشروع و مخفی کردن منشأ غیر قانونی آنها را بخواهد. از آنجا که اثبات این قصد مشکل است، اسنادین المللی همان تدابیری که برای اثبات علم در نظر گرفته اند را برای اثبات قصد مجرمانه نیز پیشنهاد کنند. یعنی وجود قصد مجرمانه را می توان از اوضاع و احوال و شرایط عینی عمل مجرمانه استنباط کرد. ولی در قانون ایران و در مصوبه مجلس در خصوص پولشویی با توجه به اصول پذیرفته شده و در قانون اساسی و مقررات کیفری، چنین قاعده ای در خصوص اثبات علم و قصد مرتکب پیش بینی نشده است و لذا احراز و اثبات سوء نیت با توجه به پیچیدگی ها بسیار مشکل خواهد بود. (سیدی، ۱۳۹۳: ۸۰).

بند ۲ ماده ۵ کنوانسیون (پالرمو ۲۰۰۰) اشعار می دارد علم یا قصد مرتکب و نیت یا توافق مورد اشاره در بند ۱ این ماده را از اوضاع و احوال و قرائن عینی می توان فهمید. کنوانسیون پالرمو با در نظر گرفتن قصد مرتکب، تصریح دارد علم و قصد و هدف مرتکب پولشویی را می توان از اوضاع و احوال جرم فهمید ولی در قانون مبارزه با پولشویی ایران و کنوانسیون وین بر این نوع قصد اشاره ایی نشده است. (ساریخانی و فتیحی، ۱۳۹۴: ۲۵۰)

۴- ارزیابی سیاست جنایی تقنینی ایران در مبارزه با پولشویی

در اصل ۱۵۶ قانون اساسی ایران، وظیفه کشف جرم و تعقیب مجرمین و پیشگیری از جرم به عهده قوه قضائیه بعنوان متولی دولتی و رسمی ان قرار دارد. علی رغم مسائل مذکور وبا وجود اصولی در قانون اساسی از جمله اصول ۲۲، ۳۲، ۳۳، ۳۶، ۱۶۶ قانون اساسی که به حصر جرم انگاری، و تعیین مجازات در قوانین مدون دلالت دارند، اصل ۱۶۷ قانون اساسی، قضات محاکم را ضمن منع امتناع از رسیدگی و صدور حکم به بهانه سکوت، نقض، اجمال، تعارض قوانین، موظف نموده است که در مواردی که حکم دعوایی در قوانین مدون یافت نمی شود: به منابع معتبر اسلامی و فتاوی معتبر استناد و حکم قضیه را صادر کنند. به دنبال نیز با تصویب موادی در قانون مجازات اسلامی واین دادرسی کیفری، عملاً مساله حصر صلاحیت جرم انگاری و عمل به صرفاً قوانین مدونه را به چالش کشانده است. (حبیب زاده، ۱۳۷۴: ۶۲)

مبدأ و منشأ این دوگانگی، قول مشهور فقها مبنی بر این است که هر معصیتی اعم از فعل حرام و ترک واجب، چنانچه فاقد مجازات مصرح و مبین در شرع باشد، مستوجب تعزیر است. به لحاظ عملی نیز، توجه به اینکه امروزه شکل قانونگذاری وضعی و تدوین قوانین بر پایه های اسلامی و شرعی در جوامع اسلامی از جمله در نظام اسلامی ایران، پذیرفته شده است و قوانین موضوعه ممنوعیت هایی رفتاری شهروندان را تعیین می کند، دوگانگی منبع جرم انگاری و سیاست جنایی تقنینی دوگانه محذوراتی در پی دارد. اگر قرار باشد که علاوه بر جرائم مصرح در قوانین مدون به استناد جواز کلی تعزیر بر هر عمل حرام، بتوان محرمات شرعی جرم انگاری نشده در قانون وضعی را کیفر کرد، این جرم انگاری گسترده

بشترانه عملی کیفری نخواهد داشت و در نتیجه موجب از دست رفتن جنبه امریت و اعتبار و قاطعیت نظام قضایی خواهد بود چرا که محرمات شرعی بسیار پر شمارتر از آن هستند که همه آنها به کیفر دنیوی تهدید شوند. بنابراین به جا هست که قانونگذار در جهت اصلاح دوگانگی سیاست جنایی تقنینی در جرم انگاری ها وارد عمل شود و به آنچه در ماده ۹ قانون مجازات مقرر شده جامعه عمل بپوشاند. (ابراهیم زاده، ۱۳۹۱: ۶۴)

علی رغم اینکه اقداماتی که در راستای مبارزه با مواد مخدر در ایران صورت گرفته است بسیار گسترده، جدی و مستلزم پرداخت هزینه های گزاف مالی و انسانی بوده است اما به علت عدم مبارزه با تطهیر درآمدهای ناشی از جرم و به طور خاص عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر، قاچاق مواد مخدر و مصرف آن در کشور روبه فزونی است. در کشورهای پیشرفته صنعتی و کشورهای که دارای یک نظام اقتصادی منسجم هستند، پولشویی اغلب در درون بخش رسمی اقتصاد انجام می شود اما در ایران بر خلاف کشورهای غربی پول شویی پیش تر در بخش غیر رسمی اقتصاد که از تسهیلات گسترده بازار پولی و مالی ساده، نقل و انتقالات ارزی آسان و بی دردسر و فارغ از هر گونه نظارت برخوردار است، صورت می گیرد. ایا در نظام حقوقی ایران، مداخله در اموال ناشی از جرم، جرم شناخته شده و یا تدابیری در خصوص مبارزه با پولشویی اندیشیده شده یا خیر. (احسانی، ۱۳۸۸: ۱۱۱)

وقتی برای پولشویی قانونی تدوین می شود، باید در آن تعریف دقیق و مصادیق پولشویی و همچنین، ویژگی های منشأ نامشروع پول الوده کاملاً مشخص شود و حدود مرزش در قانون مشخص شود.

الف- قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد ۱۹۸۸ (وین) ایران در سال ۱۳۷۰/۹/۳ قانون الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون وین به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران به حکم اصل ۷۷ قانون اساسی که مقرر می دارد: «عهدنامه ها، مقاوله نامه ها، قراردادها و موافقت نامه های بین المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.» هر کنوانسیونی بعد از امضاء زمانی قابلیت اجرا می یابد که به تصویب مجلس شورای اسلامی

برسد. کنوانسیون ۱۹۸۸ وین، به تنهایی وبدون تدوین قوانین ملی قابلیت اجرایی ندارد. بلکه بیشتر جنبه ازشادی دارد. بنابراین تمام اعضاء از امضا کنندگان و ملحق شوندگان، باید حسب این مقرر نسبت به مواردی که تصریح شده است. (موسوی مقدم، ۱۳۸۶: ۱۶۹)

متأسفانه، تا کنون، در اقتصاد ایران به دلیل ناشناخته ماندن پیامدها و آثار زیانبار پولشویی، اقدام چندانی صورت نگرفته است یا برای رویا رویی با این پدیده حساسیت ویژه ایی در جامعه ایجاد نشده است. تنها اقدام مثبت در این زمینه، لایحه منع پولشویی دولت است که به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده و در حال بررسی است. دلیل این امر آن است که در جامعه ما پولشویی یک جرم بدون قربانی شناخته

می شود. اما پولشویی یک عارضه ثانوی با یک جرم منشأ مانند قاچاق مواد مخدر، سرقت و دیگر فعالیت های مجرمانه است و تنها، ناگاهی از علت پولشویی است که آن را تا کنون به صورت یک معضل نامرئی در آورده است. زمینه مبارزه با پولشویی در ایران علاوه بر پوشش مواردی مانند نقل و انتقال یا داد و ستد مواد مخدر، درآمدهای به دست آمده از جرم های تعریف شده در چار چوب مجموعه قوانین و مقررات کنونی جمهوری اسلامی را در بر می گیرند. (رضوی، ۱۳۸۲: ۸۲)

برای مبارزه با جرم پولشویی در ایران، علاوه به بررسی جدی و تیز بینانه حوزه های مختلف اقتصاد، به ساز و کارهای لازم و قانونی نیز نیاز است. با تصویب قانون مبارزه با پولشویی و، همچنین، با توجه به اصل ۴۹ قانون اساسی، که به صراحت اذعان می یابد؛ «دولت موظف است که ثروتهای ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه کاریها و معاملات دولتی، فروش زمینهای موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحبان حق رد کند و در صورت نبودن اوبه بیت المال بدهد. این کلمه باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرع به وسیله دولت اجرا شود»، بستر قانونی لازم برای مبارزه با پولشویی در ایران فراهم خواهد شد. همانگونه که از متن قانون جرائمی مانند اختلاس، رشوه، سرقت، قمار، دایر

کردن اماکن فساد و سایر موارد نامشروع، به صراحت در اصل ۴۹ قانون اساسی قید شده این جرائم تقریباً در بیشتر قوانین ضد پولشویی به تصویب رسیده است. (احسانی، ۱۳۸۸: ۱۰۶)

وظایف قوه مقننه در قبال پولشویی ۱- تصویب قوانین و ابزارهای حقوقی لازم برای مراجع مسوول مبارزه با پولشویی، که این قوانین باید شفاف باشد، تفسیر بردار نباشد، اطلاعاتی و امنیتی نباشد، سلیقه ای نباشد، به گونه ایی باشد که مجریان ناچار باشند تنها به روش واحد عمل کنند. قوانین مغایر و یا متعدد حذف و واحد شوند. ۲- اعلام جرم بودن پولشویی ۳- اصلاح بعضی از قوانین، قوانین مبارزه با ارتشاء فساد و قانون تجارت، به نحوی که برای مبارزه با پولشویی سودمند باشد. ۴- مشاغل و معاملاتی که در آنها استفاده از پول نقد مجاز نیست به طور دقیق مشخص شوند. (رضوی، ۱۳۸۲: ۷۵)

مداخله در اموال مسروقه از جمله جرائمی است که به طور سنتی در مبحث سرقت مورد توجه قانونگذاران قرار می گیرد. از جمله در حقوق ایران در ماده ۶۲۲ شکل ساده ایی از پولشویی یعنی، تحصیل، مخفی یا پذیرفتن و معامله کردن مال مسروقه را جرم و شایسته مجازات دانسته است.

به این ترتیب می توان گفت که بستر قانونی جمهوری اسلامی برای مبارزه با امر پولشویی کاملاً آماده است، اما ویژگی اصلی پول شویی را نباید فراموش کرد: «پولشویی جرم ثانویه است.» بنابراین، اگرچه در زیر بنای قانونی ایران ارتکاب جرم نخست برای کسب در امد نامشروع و غیر قانونی مذموم شمرده شده و برای ان مجازات تعیین شده است، ولی مساله اصلی جرم نگاری پولشویی یعنی اقدام ثانویه است. از انجا که جرم انگاری پولشویی از حقوق جزای بین المللی و کنوانسیونهای بین المللی وارد حقوق ایران شده و به سازمان ملل و ارگان های اروپایی به ویژه کشورهای توسعه یافته پیشگام ان بوده اند. (احسانی، ۱۳۸۸: ۱۰۶)

جرم مقدم (منشأ) اغلب هم به عنوان عمل مجرمانه شناخته شده هم مستوجب مجازات است. در ارتباط به جرم انگاری پول شویی در ضوابط بین المللی، هم عمل جرم شناخته می شود و هم عاملان در گیر با ان یعنی واسطه ها، مباشران، انتقال دهندگان و گیرندگان

آگاه به مشروعیت نداشتن مال، مستوجب مجازات اند. در ارتباط با قانونگذاری برای جرم انگاری پولشویی دو مطلب اهمیت دارد؛ ابتدا اتخاذ تدابیری برای پیشگیری از این عمل با اعمال مجازات مرتکبان و دیگری، تعیین تکلیف درآمدهای مشکوک ... بنابراین می توان گفت. آنچه در سیستم حقوقی ایران باید به آن توجه کرد این است که قانون خاص پولشویی را جرم شناخته و همه طرفهای درگیر آن را مجرم دانسته و برای آنان مجازات تعیین کرده است. (تذهیبی، ۱۳۸۴: ۳۵۶)

۵- ارزیابی سیاست جنایی قضایی ایران در مبارزه با پولشویی

سیاست جنایی قضایی به معنای مضیق آن یعنی سیاست جنایی که در تصمیم ها و عملکردهای دادگاههای دادگستری منعکس و مندرج است. این سیاست جایی می تواند متأثر از رویه قضایی، بخشنامه ها، دستور العمل ها، آرای دیوان عالی کشور و موارد مشابه باشد. تفسیر قوانین و مقررات جزایی در زمان و مکان، متغیر و متفاوت است. درک تفاوت از قوانین و پیامهای سیاست جنایی تقنینی، اجرای متفاوت قوانین بوسیله قضات و ضعف امکانات ساختاری و ماهوی، مجموعاً می توانند در بررسی و ارزیابی یک سیاست جنایی قضایی مدرن و قانون مدار، حائز اهمیت فراوان باشد. به این بحث، استقلال قضات و استنباط های متفاوت و تفسیر پذیری قوانین می توان افزود - بعنوان مثال اصل قانونی بودن جرائم و مجازاتها، یکی از اصول بدیهی پذیرفته شده در حقوق جزاست. این مهم در اصل ۳۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی به این شکل بیانگردید که «حکم به مجازات و اجرای آنها باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد» در اصل ۱۶۹ «هیچ فعل و ترک فعلی به استناد قانونی که بعد ازان وضع شده جرم محسوب نمی شود» و در اصول دیگری نیز مفاد و معنای این اصل مورد تایید قرار گرفته و در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی نیز بیان گردیده است. بدین ترتیب قضات محاکم در رسیدگی به جرائم و پرونده های ارجاعی که با توجه به این اصل، خود را موظف به اتخاذ تصمیم در چهار چوب قوانین مدون می دانند. (ابراهیم زاده، ۱۳۹۱: ۶۰)

اما ازسوی دیگر در اصل ۱۶۷ قانون واقعی، با رویکردی متفاوت بیان شده است که «قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوی را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد به استناد منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر حکم قضیه را صادر نماید. و نمی تواند به بهانه سکوت یا نقضو اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوی و صدور حکم امتناع ورزد» این مسله در قوانین دیگری از جمله ماده ۲۱۴ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸ نیز ذکر گردیده است. در بیان مصداق عملی این بحث، نیز می توان به ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی اشاره نمود که مقرر داشته است د: «هر کس علنا درانظار و اماکن عمومی و معابر تظاهر به عمل حرامی نماید. علاوه بر کیفر عمل، به حبس ازده روز تا دوماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم میگردد و در صورتی که مرتکب عملی شود که نقض ان عمل دارای کیفر نمی باشد ولی عفت عمومی را جریحه دار نماید، فقط به حبس ازده روز تا دوماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد» (حسینی، ۱۳۸۳: ۷۵)

بدین بیان که مقنن فعل حرام را قابل تعزیر میدانند و مرجع تشخیص ان دادگاه دادگاه رسیدگی کننده است که لاجرم باید به منابع و فتاوی معتبر معتبر فقهی رجوع کند - در منابع و فتاوی معتبر و فقهی نیز ممکن است در مساله ایی خاص نظرات متفاوتی وجود داشته باشد. بنابراین ملاحظه می گردد، که عملا چنین وضعیتی جز سردرگمی قاضی و هدر دادن نیروی مفید کاری وی و به چالش کشاندن سیاست جنایی قضایی و دوگانگی ان، ثمر دیگری ندارد. تدوین قوانین جزایی، مبهم، تأثیر منفی بر تفسیر سلیقه ایی و مشتت قضاات از قوانین به جا می گذارد. در یک جمع بندی می توان گفت، برای حرکت به سوی یک سیاست جنایی قضایی منسجم، مدرن و مقتدر، میبایستی به اصلاح قوانین از طریق لوایح قضایی در قالب کمیسیونهای خاص و تخصصی و استفاده از ظرفیتهای موجود و نظریات قضاات محاکم جهت عینیت بخشیدن هر چه بیشتر قوانین و مطابقت با نیازهای روز جامعه، همت گذاشت. بدون صراحت و جامعیت و مانعیت قوانین و برگزاری نشستهای قضایی جهت وحدت بخشیدن به عملکرد دادگاهها در موضوعات خاص و ارجاع پرونده بصورت

تخصصی به شعب، می تواند در رسیدن به مطلوب مؤثر باشد (ابراهیم زاده، ۱۳۹۱: ۶۳) بحث علمی روند حقوقی کیفری، سیاست جنایی، کیفر زدایی، قضازدایی، حبس زدایی، گرایش به سوی سیاست جنایی مشارکتی و امثالهم فعلا در قالب بخشنامه نامه های دولتی خود نمایی می کند و امید است با پوشاندن جامعه قانون بدانها این تلاشها مثمر ثمر واقع شود.

۶- ارزیابی سیاست جنایی مشارکتی ایران در مبارزه با پولشویی

سیاست جنایی مشارکتی، یعنی مشارکت جامعه مدنی و نهادهای غیر دولتی در فرایند رسیدگی کیفری، مشارکت مردم می تواند به روند رسیدگی کمک شایانی نماید.، هماز نظر سرعت رسیدگی وهم اینکه فرهنگ سازی در این زمینه می تواند به گزارش دهی و همکاری با مسئولین و همچنین پیشگیری از وقوع جرم کمک کند. مدل سیاست جنایی مشارکتی، مبتنی بر مشارکت فعال شهروندان در پیشگیری از جرمدر تحقق ارمانهای عدالت ترمیمی است. در این الگو افراد جامعه خلاقیت خود را به کار می گیرند و یک نوع ارتباط دوسویه بین مردم و مسئولین بوجود می اید که افراد می توانند نظرات خود را به مسئولین برسانند و مسئولین نیز میتوانند با آموزش دادن و فرهنگ سازی به مرور زمان به پیشگیری از طریق خود مردم اقدام نمایند. (میر احمدیان، ۱۳۸۸: ۱۷)

سیاست جنایی مشارکتی یا سیاست جنایی توأم با شرکت، وسیع جامعه، یعنی در نظر گرفتن آثار ضرورت حیاتی ایجاد عوامل تقویتی دیگری به غیر از پلیس یا قوه قضاییه به منظور اعتبار بخشیدن بیشتر به یک طرح سیاست جنایی است که بوسیله قوه مجریه و قوه مقننه تهیه و تدوین گردیده است، مشارکت عامه مردم در سیاست جنایی به کارایی ان می افزاید. شرکت دادن عموم مردم در سیاست جنایی افزودن بر رفع دل نگرانی مشروع در جهت بالا بردن کارایی ان، به معنای این است که امروزه پیشگیری و سرکوبی بزهکاری از جمله اموری هستند که به همه افراد جامعه مربوط می شوند. (ابراهیم زاده حسینی، ۱۳۹۱: ۶۵)

سیاست جنایی مشارکتی که در واقع، مدل دولت - جامعه مردم سالار (دموکراتیک یا لیبرال) بدان جامه عمل می پوشد، در کنار متغیر پاسخ دولتی، NGO ها و نهادهای مردمی (پاسخ جامعی) نیز در جهت پیشگیری و مبارزه با جرائم چه سنتی و چه سازمان یافته همکاری و مشارکت می نماید. به عبارتی دیگر، در سیاست جنایی مشارکتی که در آن، در کنار ایدئولوژی امنیت گرا (سرکوب گرانه) با پاسخ های دولتی، ایدئولوژی باز پذیری (پیشگیرانه) که مورد قبول مکتب نئوکلاسیک و دفاع اجتماعی نوین است، با پاسخ های جامعی، جهت باز پذیری و اصلاح مجرمان و جلوگیری از تکرار جرم در جامعه به کار برده میشود که از یک سوء بیانگر در نظر گرفتن آثار ضرورت حیاتی اهرم های تقویتی و نهادهای واسطه دیگری (نظیر NGO) به غیر از نهادهای پلیس و قوه قضائیه و ازسوی دیگر به معنای این است که امروزه پیشگیری در کنار سرکوب (امنیت)، اموری هستند که به همه افراد جامعه مربوط می شود. بنابراین، این سیاست، بر این اعتقاد استوار است که امنیت بیشتر تنها از ترکیب واتحاد عالمانه پیشگیری و ضمانت اجرا و بازپذیری بزهکار بوجود خواهد آمد. (باقرزاده، ۱۳۸۶: ۳۴۴)

۲- الزامات سیاست جنایی ایران در مقایسه با کنوانسیون مقابله با فساد سازمان ملل

با وجود این سابقه پولشویی به عنوان عملی که در نهایت در تضاد با اصول سازمان ملل متحد بود، این سازمان را بران داشت که با بررسی آثار مخرب و زیانبار آن بر اقتصاد کشورها و جنبه های دیگر فساد در صدد تصویب کنوانسیونی مشتمل بر جنبه های مختلف مبارزه با فساد باشد - و سرانجام کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد در تاریخ ۳۱ اکتبر سال ۲۰۰۳ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید. این کنوانسیون که معروف به کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳ می باشد- در مقدمه آن از مواردی همانند ارتباط بین فساد و سایر اشکال جرایم به ویژه جرایم سازمان یافته و جرایم اقتصادی از جمله پولشویی و... ابراز نگرانی شده است. در ماده یک - اهداف کنوانسیون را چنین بیان کرده است که

به طور خلاصه، کیفیت بخشیدن و ایجاد همکاریهای بین المللی مؤثرتر برای مبارزه با فساد است.

در کنوانسیون پالمو، همین امر مدنظر قرار گرفته است که در کنار اقدامات و تدابیر سرکوب گرانه وایدئولوژی امنیت گرا، تدابیر پیش گیرانه وایدئولوژی بازپرورانه دراین کنوانسیون لحاظ شده است. در بند ۵ ماده ۳۱ این کنوانسیون که به سیاست جنایی مشارکت و نقش مردم و نهادهای مردمی در مقابل با این جرائم تأکید شده ضروری است که همین امر در سایر تدابیر و اقدامات پیشگیرانه و سرکوب گرایانه مندرج در این ماده و مشمول این کنوانسیون، لحاظ شود. هر چند که شاید بتوان گفت که چنین امری با اصل حاکمیت دولتها و برقراری نظم عمومی به عنوان یک وظیفه مختص دولتها با پاسخ های دولتی، در تعارض است باید گفت برای نیل به برقراری نظم عمومی داخلی کشورها و نیز در بعد بین المللی، بدون شک، بدون مشارکت مردم و انتخاب یک سیاست جنایی بدون همکاری مردم و جامعه همانگونه که تا به امروز به نتیجه مثبت نرسیده، در آینده نیز نخواهد رسید. بنابراین، بنا به پیش بینی چنین سیاستی در بند ۵ ماده مذکور (۳۱) و نفوذ مکتب دفاع اجتماعی نوین به عنوانبانی و یکی از طرفداران اصلی این سیاست که امروزه بر جامعه بین المللی و در سطح دنیا حاکمیت کند، امید است که در اقدامات بین المللی و در قالب کنوانسیون ها و توافق نامه ها و معاهدات، در تمامی سطوح تدابیر پیش گیرانه، سیاست جنایی مشارکتی پیش بینی و لحاظ گردد. (باقرزاده، ۱۳۸۶: ۳۴۶).

کنوانسیون مورد اشاره و قانون مبارزه با فساد - اینکه هر دوجز بدنه نظام حقوق داخلی محسوب می شوند؛ لذا با توجه به اینکه از یک سو قانون مبارزه با پولشویی بعد از قانون الحاق دولت ایران به کنوانسیون مبارزه با فساد به تصویب رسیده و از سوی دیگر همه راهکارهای ممکن در مبارزه با فساد در قانون اخیر پیش بینی نشده - که خود سبب طرح ابهاماتی در مورد لازم الاجرا بودن بسیاری از مقررات این کنوانسیون و از جمله وظیفه جلوگیری از ایجاد بانک های مجازی شده است. و از این دیدگاه به نظر میرسد قانون

مبارزه با پولشویی نتوانسته است انتظارات دستگاههای بانکی و پولی - انتظامی و قضایی را به خوبی برآورده سازد. (سیدی، ۱۳۹۳: ۱۶)

متأسفانه در قانون مبارزه با پولشویی، اینگونه بانکها که وسیله اصلی ارتکاب جرم پولشویی هستند، به کلی فراموش شده و هیچ نوع واکنشی (نه در قانون مبارزه با پولشویی و نه در قوانین پولی و بانکی و نه در هیچ یک از قوانین دیگر) در قبال سوء استفاده از اینگونه بانکها برای تطهیر عواید مجرمانه به چشم نمی خورد. بنابراین یکی از انتقاداتی که به قانون مبارزه با پولشویی وارد است، عدم سازگاری و هماهنگی با کنوانسیون مریدادر خصوص موضوع مذکور میباشد و بهتر است که قانونگذار به رفع این خلأ اقدام قانونی انجام دهد. (باقری، ۱۳۹۰: ۸۶)

ابتکار نوینی که در این کنوانسیون پیش بینی شده است، ناظر به حمایت از شهود، کارشناسان و زیان دیدگان و گزارش دهندگان می باشد. مطابق ماده ۲۳ کنوانسیون، هر کشور عضو وفق حقوق ملی خود و در حد امکان به منظور تامین حمایت مؤثر از شهود و کارشناسانی که در ارتباط با جرائم موضوع این کنوانسیون (از جمله جرائم پولشویی) ادای شهادت می کنند و نیز در صورت لزوم حمایت از بستگان و دیگر اشخاص نزدیک به آنها در برابر هر گونه انتقام و یا تهدید بالقوه تدابیر لازم را اتخاذ خواهد نمود. این تدابیر ممکن است شامل روشهای لازم و عملی برای حمایت فیزیکی از شهود و کارشناسان از قبیل: تغییر محل و در صورت نیاز مخفی نگه داشتن آنها و یا افشاء محدود اطلاعات مربوط به هویت و محل سکونت ایشان و همچنین پیش بینی سازوکار لازم برای اینکه شهود و کارشناسان بتوانند بدون ترس از به خطر افتادن سلامت خود مبادرت به ادای شهادت نمایند. مثل ادای شهادت از طریق فناوری پیشرفته اطلاعاتی و..... باشد. به علاوه در بند ۵ ماده ۳۲ تصریح شده است که (هریک از دول عضو با رعایت حقوق ملی خود امکان طرح و بررسی نظرات زیان دیدگان را در مراحل مختلف کیفری علیه مجرمان به شیوه ایی که به حق دفاع ایشان لطمه ایی وارد نیاورد فراهم خواهند کرد. (عباسی، ۱۳۹۳: ۲۰۶)

از آنجایی که فساد مالی دارای ماهیت پیچیده و دامنه آثارش نیز بسیار گسترده و متنوع است. این پدیده سبب کاهش سرمایه گذاری و رشد اقتصادی می شود، ترکیب مخارج دولت را بر هم می زند، فاصله طبقاتی و نابرابری ها را افزایش می دهد، وجدان جمعی را جریحه دار و از درجه مشروعیت و اعتبار دولت ها می کاهد و در یک بیان کلی پایه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع را متزلزل می کند. برای حل این معضل فراگیر، در گام نخست باید به شناسایی همه جنبه ها و ویژگی های فساد پرداخت و پس از دست یافتن به تعریفی جامع و مانع، عوامل و زمینه های بروزش را به دقت بررسی و با در نظر گرفتن تبعات گوناگونش، راهکارهای مبارزه را با بهره گیری از تجربه سایر کشورها و در نظر گرفتن ظرفیت های ملی و بین المللی احصاء نمود. سیاست جنایی، تدبیری مهم در مقام پیشگیری و مبارزه با جرایم و انحرافات است که در جوامع مختلف دارای مدل های متعددی است و البته یکی از انواع اثرگذار و مورد قبول بیشتر نظام های سیاسی، سیاست جنایی تقنینی است. در این مقاله با این فرضیه که سیاست جنایی تقنینی ایران متناسب با توسعه نظام اداری و فعالیت های اقتصادی و اجتماعی در سه دهه اخیر به نحو مطلوبی رشد نیافته و به روز نشده، بر این امر صحه گذارده که فساد مالی عمدتاً ناشی از سوءاستفاده افراد (اشخاص بخش خصوصی و کارکنان دولت با حکومت) از نارسایی و ضعف یا نبود ضمانت اجرایی مناسب در قوانین است. به منظور اثبات این ادعا، قوانین و مقررات ناظر بر پیشگیری و مبارزه با فساد مالی اعم از قوانین اساسی و عادی مرور و ابهام ها و خلأهای موجود بیان شده و تجزیه و تحلیل شده اند. از سوی دیگر با توجه به الحاق دولت به کنوانسیون مریدا برای مبارزه با فساد، این فرصت مناسب به دست آمده تا در پرتو الزام به هماهنگی با سیاست های بین المللی مقرر و با استفاده از ظرفیت موجود در قانون اساسی و موازین فقهی نسبت به اصلاح سیاست جنایی تقنینی در رابطه با فساد مالی مبادرت شود

نتیجه گیری

باتوجه به تعاریفی که در کنوانسیونهای بین المللی می توانگفت: پولشویی فرایندی است که طی آن درآمدهای غیر قانونی حاصل از جرائم را قانونی جلوه داده وان را با وارد کردن در سیستم اقتصادی کشور تطهیر می کنند. ما در این تحقیق به بررسی جرم پولشویی در ایران ودر کنوانسیونهای بین المللی پرداختیم. مهمترین این کنوانسیونها را مورد بررسی قرار دادیم. وهمچنین قوانین داخلی که در مورد این پدیده وجود داشت را بررسی کردیم. امروز کشورهای دنیا با توجه به اینکه جرم پولشویی واقعاً اثرات مخربی در زیر بنای اقتصادی کشورها بوجود آورده، عزم واراده خود را جزم برای مبارزه با تطهیر عواید حاصل از جرم ومبارزه جلدی با این پدیده مخرب کرده اند. با بررسی در کنوانسیونها، پالمو، وین، مریدا، در می یابیم که برای مبارزه با پولشویی راهکارهای متعدد کیفری، اداری، ومعاضدتی وجود دارد. آگاهی هر چه بیشتر ما از قوانین وراهکارهای موجود در انها باعث می شود بتوانیم در جهت تدوین هر چه بهتر قوانین در رابطه با پولشویی بشویم. با بررسی در متون وقوانین داخلی درمی یابیم که قانون جامعی که دارای تمام راهکارها برای مبارزه با پولشویی باشد وجود ندارد. مواد پراکنده ایی که در این خصوص وجود دارد، فاقد ضمانت اجرایی کافی ولازم هست.

قانون خاصی درباره با پولشویی در نظام حقوقی ایران وضع نشده، حتی با وجود اینکه جمهوری اسلامی به کنوانسیون ۱۹۸۸ سازمان ملل متحد که اولین مصوبه بین المللی در رابطه با پولشویی است ملحق شده است، اما به آنچه که در این کنوانسیون در مورد وضع قوانین داخلی مبارزه با پولشویی عمل نکرده، والحاقتش به کنوانسیون کاری بیهوده بوده، در این کنوانسیون به کشورهای عضو تکلیف شده تا اعمالی را که در کنوانسیون به عنوان مصادیق پولشویی مشخص شده را جرم شناخته و برای ان مجازات تعیین کنند.۶. با توجه به این که پولشویی یک جرم سازمان یافته وفراملی هست، بنابراین مبارزه به صورت انفرادی به هیچ عنوان راهگشا نخواهد بود. بنابراین لازم است از طریق قراردادهای استرداد مجرمین ومعاضدت قضایی، هماهنگی وهمکاری کشورهای با توجه به اینکه پدیده پولشویی،

پدیده مخرب در ساختار سیاسی، اجتماعی، اقتصادی کشورهاست، به همین دلیل، ازسوی این کشورها با واکنش های شدیدی مواجه شده است، جامعه بین الملل با توجه به این مساله سعی در تدوین قوانین کارآمد در سطح بین المللی در جهت مبارزه با پولشویی انجام می دهد و کشورهای عضو را ملزم می کند، که در متون حقوقی خود قوانینی را تصویب کنند در جهت مبارزه با جرم پولشویی، بطوریکه این قوانین با قوانین مندرج در کنوانسیونها همسوی باشد. جرم پولشویی یکی از عواملی است، که موجب فساد اقتصادی جوامع می شود و آنان را از پیشرفت و توسعه اقتصادی باز می دارد. اما آنچه که باعث نگرانی است و چهره این پدیده را بسیار زشت می کند، انجام عملیتهای بانکی توسط گروههای تبهکار و مافیایی هست، که بعضاً باعث فلج شدن چرخه های مالی و اقتصادی کشور می شود. مشکلات عدیده ای مانند، گسترش فساد اداری، اختلاس، ارتشاء، اخلال در روند سرمایه گذاری، رشد تورم، ناپایداری اقتصادی، افزایش فاصله طبقاتی و..... را در پی خواهد داشت. که عدم مبارزه با جرم پولشویی این موارد را تشدید و باعث تضعیف بنیان اقتصاد کشور می شود. گسترش روزافزون فعالیتهای اقتصادی در دنیا باعث شده در ادارات دولتی و همچنین بخش عمومی جرائمی شکل بگیرد. و بعضی از این جرائم جنبه بین المللی به خود گرفته است بنابراین دولتها تصمیم گرفتند تا با همکاری یکدیگر قوانین متحدالشکلی را تدوین کنند و الزام ان را از دولتها بخواهند. وقتی که دولتها اسناد بین المللی را امضاء می کنند و به ان ملحق می شوند سعی می کنند قوانین داخلی خود خیلی نزدیک و منطبق با مواد کنوانسیون تدوین کنند. یکی از این کنوانسیونها، کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا) که در سال ۲۰۰۳ در مریدای مکزیک برای با مبارزه با فساد شکل گرفت. و دولت ایران سال ۸۵ با مصوبه مجلس شورای اسلامی و در سال ۸۷ تایید مجمع تشخیص مصلحت رسیده و اقدامات در جهت الزامات ان شده، تصویب سه قانون مهم در سال ۱۳۸۶ در جهت مبارزه با پولشویی، قانون انتشار و دسترسی ازاد به اطلاعات مصوب ۱۳۸۸ مجمع تشخیص مصلحت و قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، مصوب ۱۳۹۰، مجمع تشخیص مصلحت نظام می باشد. این قوانین انطباق زیادی با مواد کنوانسیون دارد، در صورت اجرای دقیق ان،

جدی بودن دولت، پی گیری مستمر دولت انشاالله شاهد کاهش چشمگیر جرائم در اینمورد باشیم.

در مواد ۷ و ۹ قانون قانون مبارزه با پولشویی که به تدابیر پیش گیرانه، و کشف جرم پولشویی اختصاص دارد وبا توجه به ایین نامه اجرایی، قانون ایران با اینکه سعی کرده با نگاهی گذرا به مواد کنوانسیونهای سازمان ملل که در رابطه با جرم پولشویی تدوین شده و بسیاری از کشورها از جمله، ایران به ان پیوسته، با این حال ایرادات و نقایصی وجود دارد. آنچه که در قانون ایران مورد پذیرش واقع شده؛ شناسایی ارباب رجوع، به دوروش اولیه و کامل، نگهداری سوابق هویتی و معاملاتی به مدت ۵ سال، آموزش کارکنان و مجریان قانون، گزارش اجباری و معاملات مشکوک، ایجاد واحد اطلاعات مالی، اتخاذ تدابیر نظارتی بر عملیات مالی و بانکی، نظارت بر ارزشهای خارجی و..... میتوان اشاره کرد. اما قوانین نوپا و جدید که خاص مبارزه با پدیده پولشویی هستش و در کنوانسیونمیردا پیش بینی شده، مانند ممانعت از بانکهای مجازی، در قانون مبارزه با پولشویی اتخاذ نشده است و بهتر است قانونگذار در مورد این مساله یک اقدامی انجام دهد. درست است که قانونگذار ایران با تدوین قانون مبارزه با پولشویی راهکارهایی را در جهت پیشگیری از این جرم ارائه داده، اما آنچه در پیشگیری اهمیت دارد. نظارت و کنترل همه دستگاههای اجرایی، همت و تلاش مسئولین و پی گیری های مستمر. صرف تدوین قوانین و دادن شعار هیچ مشکلی را از کشور ما حل نخواهد کرد. با توجه به اینکه قانون مبارزه با پولشویی ایران، در یک سری از موارد همسو با مفاد کنوانسیون همسوهست، ولی خیلی از موارد از جمله تاسیس بانکهای مجازی که خیلی مساله مهمی در زمان حاضر می باشد، در قانون ایران پیش بینی نشده، چون امکانپولشویی از طریق این بانکها بسیار زیاد هست. اگر قوانین لازم و ضمانت اجراهای کافی در این مورد وجود نداشته باشد. بستر بسیار مناسبی جهت پولشویی های زیاد در کشور خواهد بود.... پس قانون ایران در این مورد خاص همسوبا کنوانسیون نیست، و لازم است توجه بیشتری قانونگذار نشان دهد.

منابع و مآخذ

الف) کتاب ها

۱. احسانی، بهمن، (۱۳۸۸)، جرم نامرئی، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.
۲. احسانی، بهمن، (۱۳۹۳) روابط متقابل قاچاق مواد مخدر و پولشویی، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین، دفتر تحقیقات کاربری فرماندهی انتظامی، استان کرمانشاه.
۳. احمد محمدی، بررسی راهکارهای مبارزه با تطهیر پول در اسناد بین المللی، پایان نامه کارشناسی حقوق جزا، دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۰.
۴. احمد محمدی، بررسی راهکارهای مبارزه با تطهیر پول در اسناد بین المللی، پایان نامه کارشناسی حقوق جزا، دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۰.
۵. احمد محمدی، بررسی راهکارهای مبارزه با تطهیر پول در اسناد بین المللی، پایان نامه کارشناسی حقوق جزا، دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۰.
۶. باقر زاده، احد، (۱۳۸۶)، جرائم اقتصادی و پولشویی، نشر میزان. چاپ اول
۷. تذهیبی، فریده (۱۳۸۴)، پولشویی، انتشارات زعمیم، چاپ اول تهران
۸. دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۳)، لغت نامه، جلد چهارم، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
۹. رهبر، فرهاد، میرزا وند، فضل الله، (۱۳۸۷)، پولشویی و روشهای مقابله با آن، انتشارات دانشگاه تهران
۱۰. ساکی، محمد رضا، (۱۳۸۷)، آشنایی با جرم پولشویی، انتشارات جاودانه، جمع اوری و تدوین توسط معاونت آموزش فوققضائیه چاپ اول ۱۳۹۲
۱۱. سید مصطفی محقق داماد، قواعد فقه؛ بخش مدنی (مالکیت - مسئولیت)، مرکز نشر علوم اسلامی، چاپ هفدهم، ۱۳۸۷.
۱۲. سیدی، سید محمد، (۱۳۹۳)، مبارزه با پولشویی (با تمرکز بر نقش بانکها و مؤسسات اعتباری)، انتشارات پلک. چاپ دوم

۱۳. شهریاری، محمد، (۱۳۸۷)، پولشویی در اسناد بین المللی و حقوق ایران، نشر

دادیار چاپ چاپ اول ۱۳۸۶

۱۴. صحراییان، سید مهدی، (۱۳۸۱)، سوئیس بزرگترین مرکز تطهیر پول جهان، نشر

معارف. چاپ اول ۱۳۸۱

۱۵. عباسی، اصغر، (۱۳۹۳) پولشویی، (مبارزه با پولشویی در اسناد بی اولن المللی

ونظام حقوقی ایران) انتشارات میزان

۱۶. کی نیا، مهدی، (۱۳۸۶)، مبانی جرم شناسی، انتشارات دانشگاه تهران.

۱۷. گرایلی، محمد باقر (۱۳۸۹)، پولشویی از منظر فق و حقوق موضوعه، انتشارات به

نشر ف بنیاد پژوهشهای استان قدس رضوی چاپ اول

۱۸. محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، بیروت،

داراحیاء التراث العربی، بی تا، جلد ۱۸.

۱۹. محمد حسن موسوی بجنوردی، القواعد الفقهیه، مطبعه الآداب، ۱۳۷۷، جلد ۴.

۲۰. محمد حسن موسوی بجنوردی، القواعد الفقهیه، مطبعه الآداب، ۱۳۷۷، جلد ۴.

۲۱. مرتضی بن محمد انصاری، فرائد الاصول (رسائل)، همراه با حاشیه ملا رحمت الله،

انتشارات مصطفوی، قم، ۱۳۷۴ه ق، ص ۷۱۷.

۲۲. مصطفی محقق داماد، قواعد فقه، مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۰.

۲۳. مصطفی محقق داماد، قواعد فقه، مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۰،

۲۴. معظمی، شهلا، (۱۳۸۴)، جرمسازمان یافته و راهکارهای جهانی مقابله با آن، جلد

اول، انتشارات داد گستر تهران ملازمان، مسعود، (۱۳۸۷)، سیاست جنایی تقنینی

ایران در جرائم اقتصادی، چاپ دوم، نشر جاودانه.

۲۵. هاشمی شاهرودی، سید محمود، (۱۳۸۷)، مبارزه با فساد، نشر بنیاد فقه و معارف

اسلامی.

ب) مقاله ها

۱. احمدی، فاطمه ۱۳۹۲، پولشویی افت ریشه اقتصاد کشورها، مجله اقتصاد، شماره ۸۴
۲. باقری، فاطمه، بررسی تطبیقی راهکارهای پیشگیری از جرم پولشویی در قانون مبارزه با پولشویی و کنوانسیون مریدا مجله کارگاه شماره ۳۱، عتمی، ترویجی ISC
۳. بزرگمنش، غلامحسین، ۱۳۸۳، حواله بدیلی برای سیستم نقل و انتقال پول و نقش ان در پولشویی، مجله اقتصاد، بانکاقتصاد شماره ۵۰
۴. بیابانی، غلامحسین؛ عصار، محمد تقی ۱۳۸۸، پولشویی خطری برای امنیت اقتصادی، مجله علوم سیاسی، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۲۶۱ و ۲۶۲
۵. جلالی فراهانی، امیر حسین، ۱۳۸۴، پولشویی الکترونیکی، مجله فقه و حقوق، شماره ۴.
۶. حبیب زاده، محمد جعفر؛ سیده سپیده میر مجیدی هشجمین، ۱۳۹۰، نقش بانکداری الکترونیکی در پولشویی و روشهای مقابله با ان، مجله پژوهشهای حقوق تطبیقی، شماره ۱، علمی، پژوهشی
۷. خالقی، ابوالفتح؛ اختری، سجاد، جهانی شدن حقوق کیفری در پرتو مبارزه علیه جرایم سازمان یافته، ۱۳۹۳، مجله کارگاه، علمی - ترویجی ISC
۸. خواجوی، ملیحه؛ خداویسی، حسن، ۱۳۸۹ رضایی، ابرهیم، بر آورد پولهای کثیف و بررسی پیامدهای ان در اقتصاد ایران، مجله اقتصاد مقداری، شماره ۴، علمی پژوهشی
۹. رهبر، فرهاد؛ زال پور، غلامرضا؛ میرزا نند ریال فضل الله، ۱۳۸۲، تعاریف و مفاهیم آثار و پیامدهای پولشویی، مجله علوم سیاسی، مجلس و راهبرد شماره ۳۷
۱۰. ساریخانی، عادل؛ فتحی، مرتضی، ۱۳۹۴، عناصر موضوعی جرم پولشویی در قانونمبارزه با پولشویی ایران و کنوانسیونهای بین المللی، مجله مطالعات حقوق کیفری و جرم شناسی علمی، پژوهشی

۱۱. سلمانپور، عباس؛ هادی تبار، اسماعیل، ۱۳۹۳ الف، سیاست جنایی تقنینی ایران در پذیرش الزامات پیشگیرانه کنوانسیون مریدا، مجله علومسیاسی، سیاست جهانی، علمی پژوهشی
۱۲. سلمانپور، عباس؛ هادی تبار، اسماعیل، ۱۳۹۳ ب، مجله سیاست جهانی، علمی، پژوهشی، شماره ۹
۱۳. سلیمانی، حمید؛ عبداللهی نژاد، عبد الکریم، بررسی مبانی فقهی پولشویی، دانشگاه فردوسی ۱۳۹۲
۱۴. سلیمی، صادق، ۱۳۸۱، تطهیر پول در اسناد بین المللی ولایحه پولشویی، مجله الهیات و حقوق شماره ۶
۱۵. سیاه بیدی کرمانشاهی، سعید، دهقان، امیر رضا، ۱۳۹۵، مطالعه تطبیقی عنصر مادی جرم پولشویی در حقوق ایران و اسناد بین المللی، مجله علمی - پژوهشی کارگاه - شماره ۳۶
۱۶. شاملو، باقر؛ کاظمی، قباد، ۱۳۹۰، جرم انگاری جدید در حقوق کیفری ایران در پرتو جرائم سازمان یافته فراملی، مجله تحقیقات حقوقی، علمی پژوهشی ISC
۱۷. شمس ناتری، محمد ابراهیم، ۱۳۸۲ الف، سیاست کیفری ایران در قبال تطهیر پول با رویکرد به اسناد بین المللی، شیراز، نشر وفاق،
۱۸. شمس ناتری، محمد ابراهیم، ۱۳۸۲ ب، پولشویی آثار و عکس العمل ها، مجله حقوق خصوصی، علمی و ترویجی
۱۹. شیوا، رضا؛ میکائیل پور، حسین، ۱۳۸۶، اثرات منفی اقتصادی پدیده پولشویی بر توسعه اقتصادی، مجله دانش و توسعه، علمی و پژوهشی، شماره ۲۱
۲۰. صالحی، جواد ۱۳۹۳، پولشویی و آثار منفی آن از تحریک جامعه بین المللی تا پاسخ حقوق بین الملل مجله مطالعات بین المللی پلیس، سال پنجم شماره ۳، علمی و ترویجی ISC

۲۱. صبوری دیلمی، محمد حسن؛ شفیعی، سعیده ۱۳۸۸، پیا مدهای پولشویی و راهکارهای پیکار آن در ایران، مجله علوم سیاسی، اطلاعات سیاسی اقتصادی شماره ۲۶ و ۲۶۲
۲۲. صحرانیان، سید مهدی، ۱۳۸۸، زیانهای ناشی از تطهیر پول در کشور - کارگاه ملی و کاربردی قضات دادگاههای انقلاب اسلامی و ستاد مبارزه با مواد مخدر
۲۳. عباسی، اصغر، ۱۳۸۶، معرفی گروه ضربت اقدام مالی علیه پولشویی، مجله حقوق و علوم سیاسی، شماره پنجم
۲۴. غلامی، علی، پور بخش، سید محمد علی، ۱۳۹۰، مبارزه با پولشویی در قوانین و اسناد بین المللی، دفتر مطالعات اقتصادی، شماره ۷، علمی - پژوهشی
۲۵. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، ۱۳۸۷، پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، مجله تحقیقاتی حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۵-۲۶
۲۶. نصیری، مصطفی، ۱۳۹۴، سازوکارهای کنترل پولشویی در اسناد بین المللی و حقوق داخلی ایران، مجله کارگاه شماره ۳۰، علمی، ترویجی ISC
۲۷. نواری، فاطمه، ۱۳۸۵، پولشویی معطل اساسی اقتصاد ایران، مجله علوم سیاسی شماره ۱۷۷
۲۸. یوسفی صادقلو، احمد؛ دانشجو، حامد ۱۳۹۵، چالش ها و کاستی های مبارزه با پولشویی در حقوق ایران، مجله حقوق، تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری شماره ۲۹